

Horák, Bohuslav

Volkové-Tektosagové, Kotinové, Sudinové a Rakatové

In: Horák, Bohuslav. *Gallové v českých zemích : kritický rozbor historických zpráv*. Brno: Filosofická fakulta, 1923, pp. 18-22

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/118580>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

II. Volkové-Tektosagové, Kotinové, Sudinové a Rakatové.

Dosud se vyskytuje v literatuře mínění, že gallští Volkové-Tektosagové, obývající v době Caesarově „v nejurodnějších místech Germanie, v okolí Herkynského lesa“,¹ sídlili na Moravě. Toto umístění Volků připouští Much a na Moravě zaznamenává je také W. Sieglin.²

Je ovšem otázka, má-li tato Caesarova zpráva vůbec historickou cenu. B. Niese vykládá Caesarův zápis o Volcích-Tektosagech jako zlomek z pověsti o galském stěhování, který Caesar vložil do svých Pamětí. Caesarovi Volkové-Tektosagové jsou podle Nieseho totožní s Tektosagy, kteří, podle vypravování u Justina (XXXII, c. 3), se usadili v Pannonii. Proto Niese popírá pobyt Volků v Herkynském lese v době Caesarově.³ Nutno uznati, že vývody Nieseovy, odůvodněné rozbořem zpráv Strabonových (IV, p. 187), Justinových (XX, c. 5, XXIV, c. 4, XXXII, c. 3) a Appianových (Illyr., 4), jsou značnou měrou přesvědčivé.⁴

Avšak ani v případě, přijímáme-li věrohodnost Caesarovy zprávy, není věcného důvodu, který by opravňoval umístiti sídla Volků-Tektosagů na Moravě.⁵ V té věci lze míti otázku Caesarových Volků-Tektosagů za rozřešenou.⁶

Jiný galský kmen, jehož sídla bývají hledána na Moravě, jsou Kotinové. Jméno Kotinů po prvé uvádí tuskulský nápis (Cotinos).

¹ Caesar B. G. VI, c. 24. Ita que ea, quae fertilissima Germaniae sunt loca, circum Hercyniam silvam . . . Volcae Tectosages occupaverunt atque ibi conederunt; quae gens ad hoc tempus his sedibus sese continet . . .

² R. Much, D. Stammeskunde. 1920, str. 58. W. Sieglin, Schulatlas zur Gesch. des Altertums. Gotha. 5. vyd., str. 27.

³ B. Niese, Zeitschrift für deutsches Altertum und Litteratur. 42. Bd. (1898), str. 137—143.

⁴ Srovn. obdobný úsudek Niederlův (O počátcích, str. 14) a Novotného (Č. D. I, str. 38, pozn. 3).

⁵ To je patrnó z argumentace Muchovy. Ve svém díle Deutsche Stammsitze str. 10 násl. odmítá R. Much výklad Müllenhoffův, podle něhož Volkové-Tektosagové po odchodu Bojů obývali v Čechách. Krajina nad Mohanem a Hesko byly patrně dlouho před Caesarovým pobytem v Gallii zabrány Germány, do Čech sídla Volků určité nespádala. Zbývají prý tedy pro jejich umístění pouze kraje východněji položené. A k tomu dodává: Und wenn Caesar über ihre sitze sagt, dass sie am erky-nischen walde liegen und die fruchtbarste gegend Deutschlands seien, so passt dies ohnedies auch auf kein land so gut als auf Mähren.

⁶ L. Niederle klade Tektosagy na západ od věnce českých hor (O počátcích, str. 14). Ale jméno Volcae má za souborný název galských kmenů, sídlících od západu Herkynského lesa až do Karpat (Slov. staroz. I, str. 311). E. Norden Volky umísťuje při horní Veseře a jejich pobočkách (Die germ. Urgeschichte, str. 408).

Podle bystrého rozboru, jež věnoval J. Dobiáš tomuto nápisu, byla výprava (legáta M. Vinucia), jíž týče se tuskulské elogium, v těsné souvislosti s vpádem Dáků do Pannonie, v zimě r. 11/10 př. Kr.⁷

O Kotinech zmiňuje se dále Tacitus v 43. kap. Germanie: Retro Marsigni, Cotini, Osi, Buri terga Marcomanorum Quadorumque claudunt.... Cotinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos, et quod tributa patiuntur. partem tributorum Sarmatae, partem Quadi ut alienigenis imponunt: Cotini, quo magis pudeat, et ferrum effodiunt. omnesque hi populi pauca campestrium, ceterum saltus et vertices montium iugumque insederunt.⁸

Podle Ptolemaia (II, 11, § 10, ed C. Müller) rozkládala se sídla Kotinů pod Ludy Bury, kteří bydlí po prameny Visly, mezi Sidony a Visburgii (nad Orkynským lesem).⁹ Dále zaznamenává Ptolemaios doly na železo pod sidly Kvadů, kteří obývají v území pod Orkynským lesem. S touto zprávou dlužno srovnati Tacitovu větu: Cotini... et ferrum effodiunt.¹⁰

Lokalisace Kotinů je sporná.¹¹ Území, v němž obývali, bývá umístěno v rudné oblasti Slovenska při horním Hronu nebo v severní Moravě (částečně i ve Slezsku). Nedávno pak došel J. Dobiáš svým výkladem tuskulského nápisu k výsledku, že sídla Kotinů mohla být jenom v „údolí horního Hronu a snad ještě na nejhořejším toku Iplu a zřidelních potoků řeky Slané. Neboť jen v těchto sídlech mohli přijíti ve styk s římským vojskem, které postupovalo podle tuskulského nápisu velkou rovinou v meziříčí Dunaje a Tisy k severu“.¹² Ve prospěch této lokalisace dalo by se ještě uvést, že Krušnohoří Slovenské bylo dávno známou oblastí rudnou, jejíž ložiska železné rudy byla známa již v latěnském období, do něhož připadá počátek tamějšího dolování a hutění. Dálo se to ovšem způsobem velmi primi-

⁷ J. Dobiáš, Epigrafické studie k dějinám a národopisu českoslov. území v době římské. Č. Č. M. 1922, str. 98. Nápis tuskulský otiskl Dobiáš na str. 82.

⁸ P. Cornelii Taciti, De Germania, liber rec. C. Halm.

⁹ ... περί τὸν Ἄλβιν ποταμὸν Βαιονχαίματι, ἕπερ ὄς Βατεινοί, καὶ ἔτι ἕπερ τοῦτους ἕπερ τῆ Ἀσκιβουργίῃ ἔρη: Κορκόντοι καὶ Λούγοι οἱ Βούροι μέχρι τῆς κεφαλῆς τοῦ Οὐιστοῦλα ποταμοῦ ἕπερ δὲ τοῦτους πρώτοι Σιδῶνες, εἶτα Κῶργοι, εἶτα Οὐισβούργοι ἕπερ τὸν Ὀρκύνιον Δρομὸν. Pokud jde o ztotožnění Ptolemaiova kmene Κῶργοι s Kotiny (dnes snad všeobecně uznaného) a dále o mínění, že v názvu Οὐισβούργοι lze hledati Tacitovy Osy (po př. též Bury), podává podrobnější výklad J. Dobiáš, který zaznamenává také literaturu o těchto otázkách (na u. m. str. 219 násl.).

¹⁰ Ptol. II, 11, § 11 (ed. Müller): ἕπερ δὲ τὸν Ὀρκύνιον Δρομὸν Κουάδοι, ὅφ' ὄς τὰ σιδηρωχεῖα καὶ ἡ Λούνα Ἴλη...

¹¹ Srovn. přehled různých mínění u Dobiáše, str. 220 násl.

¹² J. Dobiáš, Epigraf. studie, str. 225.

tivním. „Hutěny byly jen rudné partie snadno zpracovatelné a při tom ještě jenom ten materiál, který se družil k dobývání mědi a drahých kovů. Většinou byla ruda železná poházena mezi odpadky.“¹³

Ale nemyslím, že by výborná jinak studie Dobiášova přinášela definitivní rozřešení otázky o sídlech Kotinů. I když přijímáme podle Dobiášova výkladu, že římské vojsko vytáhlo ze Siscie a postupovalo pak územím mezi Dunajem a Tisou (o čemž bych však měl některé pochybnosti), je otázkou, v jaký styk vešli Římané s Kotiny. Ponechávám také stranou otázku, rozkládala-li se sídla Anartů, jichž jméno zaznamenává tuskulské elogium (Anartio[s]), tak daleko k západu, aby s nimi bylo přišlo římské vojsko v přímý styk. Poukazuji však k tomu, že Dobiáš sám o dalším kmeni, který je uveden na tuskulském nápisu, totiž o Bastarnech (Bastarnarum exer[citum]), připouští možnost jinou. Právě totiž, že „bude asi třeba soudit, že se tenkrátě hordy Bastarnů z rovin valašských a haličských připojily k svým sousedům dáckým a bojovaly s nimi na společném bojišti, v jejich území“.¹⁴ Co poznamenává tu Dobiáš o Bastarnech, není ovšem vyloučeno ani u Kotinů a Anartů. Z fragmentárního textu tuskulského nápisu s určitostí plyne jenom to, že vojsko římské překročilo Dunaj a bojovalo za ním, nemyslím však, že z textu samého by bylo možno souditi o sídlech národů v něm uvedených.

Pro umístění Kotinů jsme i nadále odkázáni na zprávy, které zaznamenali Tacitus a Ptolemaios. Rozpor, který je v údajích Ptolemaiových v tom, že sídla Kotinů připadají v § 10 *ὑπὲρ τὸν Ὀρξύνιον Ἀρρμόν*, kdežto hned nato v § 11 zaznamenána jsou *τὰ σιδηρορυχεῖα* pod Kvády a tím tedy *ὑπὸ τὸν Ὀρξύνιον Ἀρρμόν*, dal by se vysvětliti tak, že rudná oblast s doly na železo byla jenom částí rozsáhlejšího území, které zaujíмали Kotinové. V Ptolemaiově popisu je pak tato oblast uvedena samostatně, odděleně od ostatních sídel Kotinů.

Vymezení sídel Kotinů je závislé především na tom, jak se určí poloha železných dolů. Tu pak upozorňuji, že také v Malých Karpatcích, v oblasti pernecké, vyskytují se ložiska železné rudy,¹⁵ na něž by bylo možno vykládati zápis: *τὰ σιδηρορυχεῖα*. Ostatní sídla Kotinů spadala asi do středního Pováží. Poukazuje k tomu Ptolemaiovův záznam, který je uvádí mezi Sidony a Visburgii. Kotinové sídlili

¹³ V. Dědina, Slovenské Krušnohoří a středohoří. Sbor. českosl. spol. zeměpisné. 1922 (sv. 28), str. 208.

¹⁴ J. Dobiáš, Epigraf. studie, str. 215.

¹⁵ H. Beck und H. Vethers, Zur Geologie der Kleinen Karpathen. (Beiträge zur Paläontologie und Geologie Österreich-Ungarns und des Orients. Wien-Leipzig 1904, Bd. 16), str. 23 násl., 38, 50 násl.

podle toho při obchodní trati, která vedla údolím Váhu,¹⁶ zasahující na západ do oblasti Malých Karpat. Je to podobná lokalizace Kotinů, jakou přijímá též L. Niederle, ovšem teprve pro dobu pozdější. Podle výkladu Niederlova totiž „Kotinové během 1.—2. století po Kr. posunuli se ze svých starších, severnějších sídel u Sudet přes severozápadní Karpaty k jihovýchodu a k Dunaji tak, že v 2. stol. asi z větší části bytovali už v horních Uhrách“.¹⁷

Z drobných kmenů, které Ptolemaios (II, 11, § 11) uvádí v sousedství českých zemí, mají podle Mucha keltský název *Σουδινοί*, *Ῥακάται* (*Ῥακκτρίαί*) a *Κάμπιοι* dělíci se zase na *Ἀδραβαί Κάμπιοι* a *Πάρμοι Κάμπιοι*, jichž jméno se ozývá v názvu řeky Chuby.¹⁸

Kmen Sudinů klade Much na jižní úpatí Krušných hor.¹⁹ To neshoduje se s údajem Ptolemaiovým, podle něhož sídlí Sudinové na jih od Markomanů (*Μαρκομανοί, ὑφ' οὗς Σουδινοί*). Proto umísťuje také V. Novotný sídla Sudinů v jižních Čechách, nebo již v Rakousích.²⁰

Souvislost názvu *Σουδινοί* s jménem *Σουδήτα ὄρη* (Ptol., II, 11, § 5, § 11) je pravděpodobná. Muchova lokalizace Sudinů plyne z běžného výkladu, že Ptolemaiovy Sudetské hory jsou totožny s Krušnými horami.²¹ Ale *Σουδήτα ὄρη* znamenala pravděpodobněji horskou ohradu jihočeskou, jak je patrné z dublety Čech u Ptolemaia, která (založená na itinerářích vedoucích od Dunaje) byla jim posunuta nad markomanské Čechy.²² Sídla Sudinů nespádala tudíž asi do oblasti české, nýbrž rozkládala se v dnešních Rakousích.

Území, v němž obýval kmen *Ῥακάται* (dubleta *Ῥακατρίαί*), lze pravděpodobně určití podle místního názvu Rakousy, jímž byl označen hrad Raabs při soutoku moravské a rakouské Dyje.²³ Nebyla

¹⁶ J. Dobiáš, Přspěvek k výkladu Ptolemaiovy mapy Velké Germanie. Sbor. českosl. spol. zeměpisné. 1921 (sv. 27), str. 79 násl.

¹⁷ Niederle, O počátcích, str. 13. Ale již ze zprávy Tacitovy, podle níž Kotinové odváděli poplatky jak Kvádům tak Jazygům, vyvozuje Niederle velmi správně, že sídla jejich byla pravděpodobně „vedle kraje Kvádů na jedné a vedle oblasti, již ovládali sarmatští Jazygové (nížina mezi Dunajem a Tisou), na druhé straně, tedy kdesi na západě, při slovenských Malých Karpatech“. Jestliže Kotinové sídlili při svazích Malých Karpat a v Pováží, je ovšem velmi pravděpodobné, že tuskulským nápisem doložená výprava legáta M. Vinucia pronikla do jejich území.

¹⁸ R. Much, D. Stammeskunde str. 55. V svém díle D. Stammsitze, str. 121, vyslovil Much pochybnosti o keltském původu jména Kampů.

¹⁹ R. Much, D. Stammeskunde str. 56.

²⁰ V. Novotný, Č. D. I str. 101. Ke kritice zpráv Kl. Ptolemaia, str. 21.

²¹ R. Much, D. Stammeskunde str. 110.

²² O podrobnější odůvodnění zde vysloveného názoru pokusím se na jiném místě.

²³ K etymologické souvislosti názvu Rakous (doloženého po prvé u Kosmy:

by tedy vyloučena možnost, že sídla Rakatů zasahovala z oblasti horní Dyje do dnešní jihozápadní Moravy. Ovšem také o Rakatech platí to, co právem poznamenává Much o všech třech kmenech s kelt-skými názvy: jsou-li to zbytky Keltů, lze s určitostí sotva rozhodnouti.²⁴

III. Lugiové.

„Ale krajiny za řekou Albis podél okeánu jsou nám úplně neznámy. Neboť ani neznáme nikoho ze starších, kdo by byl vykonal tuto pobřežní plavbu do východních krajů až k ústí Kaspického moře, ani Římané neprošli nikdy až do země za řekou Albis, a právě tak jimi neprošel ještě nikdo ani po souši.“ Tato Strabonem (VII, p. 294) vylíčená neznalost krajiny za Labem během 1. stol. po Kr. podstatně se změnila.

Podrobnější vědomosti o ethnografických poměrech zalabských ukazuje výčet kmenů v Pliniově kompendiu. Podrobný národopisný obraz východní Germanie podává spis Tacitův a konečně následuje Ptolemaiov popis. Ale seznamy germánských kmenů ve východní Germanii, které zaznamenávají tito tři autoři, se namnoze neshodují.

Plinius (IV, § 99, 100) z pěti čeledí Germánů (Vandili, Ingyaeones, Istvaeones, Hermiones, Peucini Basternae) na prvním

castrum Rakouz, III, c. 12, F. R. B. II, p. 145) s ethnickým názvem Πακῆτα: srovn. výklad u V. Novotného, Ke kritice zpráv Kl. Ptolemaia o zemích českých (Rozpr. české akademie tř. I, č. 40. Praha 1910), str. 26 násl. a u Niederla Slov. starož. III, str. 57.

²⁴ R. Much, D. Stammeskunde, str. 56. Novotný (Č. D. I, str. 102) má Rakaty za kmen nepochybně pannonského původu. Srovn. však námitky Muchovy proti pannonské theorii (Stammsitze, str. 122 násl.). Spornou otázkou po sídlech Ptolemaiových Korkontů (II, 11, § 10, srovn. o nich Niederlův spis, O počátcích str. 27 násl. a studii Novotného, Ku kritice zpráv Kl. Ptolemaia str. 17 násl.) se tu nezabývám, jelikož nelze určit ethnografickou příslušnost tohoto kmene. (Srovn. Muchův článek Korkontoi u Hoopse, Reallex. der germ. Altertumskunde, Straßburg 1915—1916, III, str. 91.)

Nutno zmíniti se ještě o Teuriochaimech, jež Ptolemaios klade nad Sudety. Jméno je utvořeno jako Βαυροχάιμαι a značí obyvatele v krajině, která obdržela název po galském kmeni Teuriů (srovn. Much. Deutsche Stammeskunde, str. 54). Je-li horská hradba jihočeská shodná s Ptolemaiovými horami Sudetskými (nebo, což je asi pravděpodobnější, s jejich částí), byl by se zřetelem k Ptolemaiovu údaji (II, kap., 11, § 11), že Teuriochaimové sídlí nad Sudetským horstvem. Varistové pod ním (ὅπερ τὰ Σούδητα ὄρη Τευριοχάιμαι, ἢ πὸ δὲ τὰ ὄρη Ὀδαριστοί), nasnadě výklad, že sídla Teuriochaimů zasahovala na půdu českou. Pokud jde o sídla Teuriochaimů, je v Ptolemaiově zprávě hlavní věcí asi to, že jsou položena nad územím Varistů. Proto lze i při výkladu, který spojuje Sudety s horským okrajem jihočeským, přijmouti obvyklé umístění Teuriochaimů mimo Čechy.